

THORVALDSEN OG TO MONUMENTALE ARBEJDER TIL DE FORENEDE STATER

I et Brev af 27. April 1805 til Friederich Münter skriver Zoëga om Thorvaldsen: »Han er nu ret kommen i Tour, faaer en Commission over den anden; Ingen tvivler meer om, at han jo og Canova ere de to største Billedhuggere i Rom.«¹ Netop paa denne Tid meldte Amerikas forenede Stater sig med en Bestilling, som var tiltænkt Canova, men blev overdraget Thorvaldsen — omend den siden atter gled ham af Hænde. Opførelsen af *the Capitol* i Washington var i 1805 saa vidt fremskreden, at der var Brug for et Par habile Billedhuggere til Udførelse af forskellige dekorative Arbejder. Bygningens ledende Arkitekt B. H. Latrobe henvendte sig i den Anledning til Filippo Mazzei² i Pisa ved et Brev af 6. Marts 1805 og bad ham skaffe et Par egnede Folk.

I Latrobes Brev hedder det videre:

»I have a further favor to ask which I hope will give you less trouble than the preceding. It is proposed to place in the Chamber of Representatives a sitting figure of Liberty nine feet in height. I wish to know for what sum such a figure would be executed by Canova in white marble, and for what sum he would execute a model in plaster (the only material I believe in which it could be brought hither) to be executed here in American marble from the model.

If Canova should decline the proposal altogether, as he must now be an old man, what would be the price of such a statue and such a model by the artist he should recommend as in his opinion the nearest to himself in merit?»³

Efter nogen Søgen engagerede Mazzei to Billedhuggere fra Carrara, Giovanni Andrei og Giuseppe Franzoni.⁴ De ankom til U. S. A. Februar n. A.

I Rom havde Mazzei i Overensstemmelse med sine Instrukser besøgt Canovas Atelier. Han traf ikke Mesteren selv; men Canovas Elever kunde oplyse ham om, at den berømte Billedhugger var optaget flere Aar frem i Tiden. Mazzei saa sig nu om efter en anden Billedhugger og havde blandt andet Lejlighed til at se Arbejder af Thorvaldsen.⁵ Heller ikke denne var i Rom, og efter sin Tilbagekomst til Toscana skrev Mazzei til Thorvaldsen:⁶

Firenze, 24. August, 1805.

»Højtærede Herre,

Da jeg ønskede at tale med dem om en Sag, der vedrører Dem som Kunstner, var jeg i sidste Uge i Deres Atelier i Rom, i Forventning om, at De var vendt tilbage fra Livorno. Kavalier Lyzackewicz, russisk Gesandt hos Kongen af Sardinien, som paalagde mig at bringe Dem hans ærbødige Hilsen, henviste mig til Hr. Benvenuti⁷ for at faa Efterretninger om Dem, saa jeg kunde træffe Dem her, hvis De maaske var paa Vej tilbage til Rom. Da jeg nu hører, at De ikke har i Sinde at rejse før i Midten af næste Maaned, sender jeg Dem disse faa Linier gennem Hr. Appleton, De forenede Staters Konsul, og beder Dem om at aftale med ham, hvordan og hvornaar jeg kan træffe Dem i Livorno eller Pisa, hvor jeg nu bor, og hvor jeg vil være i Overmorgen.

Imidlertid har jeg med udmærket Højagtelse den Ære at undertegne mig

Deres ærbødige og lydige Tjener

Filippo Mazzei.«

Mazzeis næste Brev til Thorvaldsen⁸ er dateret Pisa, 11. Oktober 1805. Det fremgaar heraf, at Thorvaldsen har besøgt Mazzei og faaet forelagt Sagen vedrørende Frihedsstatuen; der er indløbet forskellige Misforstaaelser i Forbindelse med Statuens Maal. Efter at have redegjort for disse Forhold fortsætter Mazzei:

»Konsulen sagde til mig, at De vilde have tænkt derover og venligst vilde have givet Svar paa mine Spørgsmaal før Deres Afrejse, hvorom jeg ikke tvivlede, siden De havde lovet at besøge mig igen, naar De rejste. Hvad det end kan være, der har berøvet mig den Glæde, mente jeg at maatte svare Superintendanten og ogsaa Præsident Jefferson, som følger:

Jeg meddelte de vægtige Grunde, som havde faaet mig til at forhandle med Dem fremfor nogen anden; at før De kunde give mig nøjagtigt Svar, maatte De nøje undersøge, hvor meget et Stykke Marmor

Ukendt Kunstner: Udkast til Monument, muligvis for Sejren ved Tripolis. Pen og Tusch.
Thorvaldsens Museum.

af denne Størrelse kostede, iberegnet Fragten til Rom. Jeg fortalte, hvor meget alene Transporten havde kostet af den Marmorblok, som Canova lod bringe til sig for at hugge den kolossade Statue af Bonaparte; at naar man giver saadanne Bestillinger, betaler man den første Trediedel, før Arbejdet paabegyndes, den anden Trediedel, naar det er halvfærdigt, og den sidste Trediedel, naar det er fuldendt. Jeg sluttede, at jeg haabede at kunne sende Deres Svar før Udgangen af Oktober Maaned. Jeg beder Dem venligst sende mig det saa hurtigt som muligt gennem Hr. Kavalier Lyzackewicz, af hvem De modtager dette og tager mig den Frihed at raade Dem til ikke at være alt for beskeden i Deres Fordringer; thi Omkostningen betyder kun lidt, naar det drejer sig om noget, man ønsker skal være i sin Art om muligt alt andet overlegent«.

Mazzeis sidste Brev⁹ er dateret Pisa, den 11. November 1805, og lyder:

»En lille Rejse, som jeg har maattet gøre til Volterra, har forhindret mig i før nu at modtage Deres kærkomne Brev af d. 25. i sidste Maaned.

Prisen paa 5.000 scudi, som De forlanger for den omhandlede Statue, synes mig meget beskeden og ligesaa berettiget Deres Krav om, at De vil have godtgjort den 1000 scudi overskydende Sum, som De vilde blive nødt til at betale for Marmoret og dets Transport. Jeg tvivler ikke om, at alt med Glæde vil blive accepteret af mine Bestillere.

Saa beder jeg Dem om at beskæftige Dem med Sagen paa en saadan Maade, at De — saa hurtigt som muligt — kan opstille et Monument i den ny Verden, som vil bevare Erindringen om Deres Dygtighed i Kunsten evindeligt«.

Der er saaledes Tale om en faktisk Overdragelse af Bestillingen til Thorvaldsen; men som det vil ses af det følgende, havde Mazzei forregnet sig og var gaaet videre, end hans Kompetence tillod ham det.

I Thorvaldsens Brevarkiv findes endnu et Brev, som af Thiele¹⁰ sættes i Forbindelse med Bestillingen fra U. S. A. Det er fra Pietro Marchetti,¹¹ dateret Carrara 25. August 1805, og drejer sig om et Par Marmorblokke til Thorvaldsen. Dette Brev kan dog umuligt bringes i Relation til Frihedsstatuen. Thorvaldsen blev først efter dette Tidspunkt bekendt med Sagen, og Marchettis Brev forudsætter endda en tidligere Henvendelse fra Thorvaldsen.

Om Frihedsstatuens videre Skæbne underretter Charles E. Fairman i sit Værk om the *Capitol*. Da den af Kongressen bevilgede Sum var for lille til, at Arbejdet kunde udføres af Thorvaldsen, blev det sluttelig

overdraget Franzoni at modellere en Statue af Friheden. Den vakte ikke udelt Tilfredshed. Latrobe blev stærkt oplivet ved Meddelelser fra Europa om, at Thorvaldsen arbejdede paa Statuen,¹² men maatte dog til sidst tage til Takke med Franzonis Figur. Den anbragtes i Model paa sin Plads 1807,¹³ men ødelagdes 1814. I det genopbyggede Capitol opsattes en ny Frihedsstatue, paa det nærmeste en Kopi af den forrige. Den var af Enrico Causici.

* * *

Næste Aar havde U. S. A. atter Bud efter Thorvaldsen. I hvert Fald skrev Schubart 14. Februar 1806¹⁴ til Thorvaldsen om et Monument, »som ønskes af Deres Mesterhaand, og som ikke er ubetydeligt«. Det hedder videre i Brevet:

»Jeg ved ikke, om De erindrer Dem en engelsk Præst, kaldet Hr. Haal,¹⁵ som De saae i Montenero forrige Aar. Denne brave Mand, som elsker og dyrker Kunsten, er en indfødt Amerikaner, og forretter alle denne Verdensdels Commissioner.

Han har nu faaet den, at lade forfærdige et Ære-Monument i Henseende til den Seyer, Amerikanerne vandt over den fæle Tripolitaner, som blev tvungen til Fred. Det skulde egentlig ogsaa være til at forevige deres Minde, som omkom i dette Slag. Man ønsker følgelig en Gruppe af nogle Figurer, og den skulde være af halv Mands Højde, som Deres Ganymed og Bacchus. Ventelig maa det siddende skønsomme Amerika fremstilles, nogle Krigs- og Sø-Atributer, en lænket Mohr og Slaver, samt en Amerikansk Sø-Officeer. Men intet vil blive Deres Genie foreskrevet. Basta che la cosa sia bella e degna d'un cosi gran Artista e Professore«.

I sit Brev af 8. August¹⁶ berører Thorvaldsen Sagen:

»Jeg blues ved at have tiet saa længe og ej før har opfyldt min Pligt og Skyldighed at besvare Deres til mig saa udsigelig kiære Skrivelse, som jeg har været saa udheldig at tabe af min Lomme. Jeg bar Deres Brev hos mig for at vise Zoëga og Lundbye¹⁷ det, troende at faae hos Dem nogen Efterretning om den Amerikanske Krig for derefter at giøre en Idé til det Monument, som De har været saa God at meddele mig, og har ved denne Ledlighed været saa udheldig at tabe samme, jeg har troet at finde det igen men forgievis. Dette har bidraget endnu mere til min sedva[n]lige Efterladenhed i at skrive og bønfalder Deres Excellence om at tilgive mig min Skrøbelighed med Deres sedva[n]lige Godhed«.

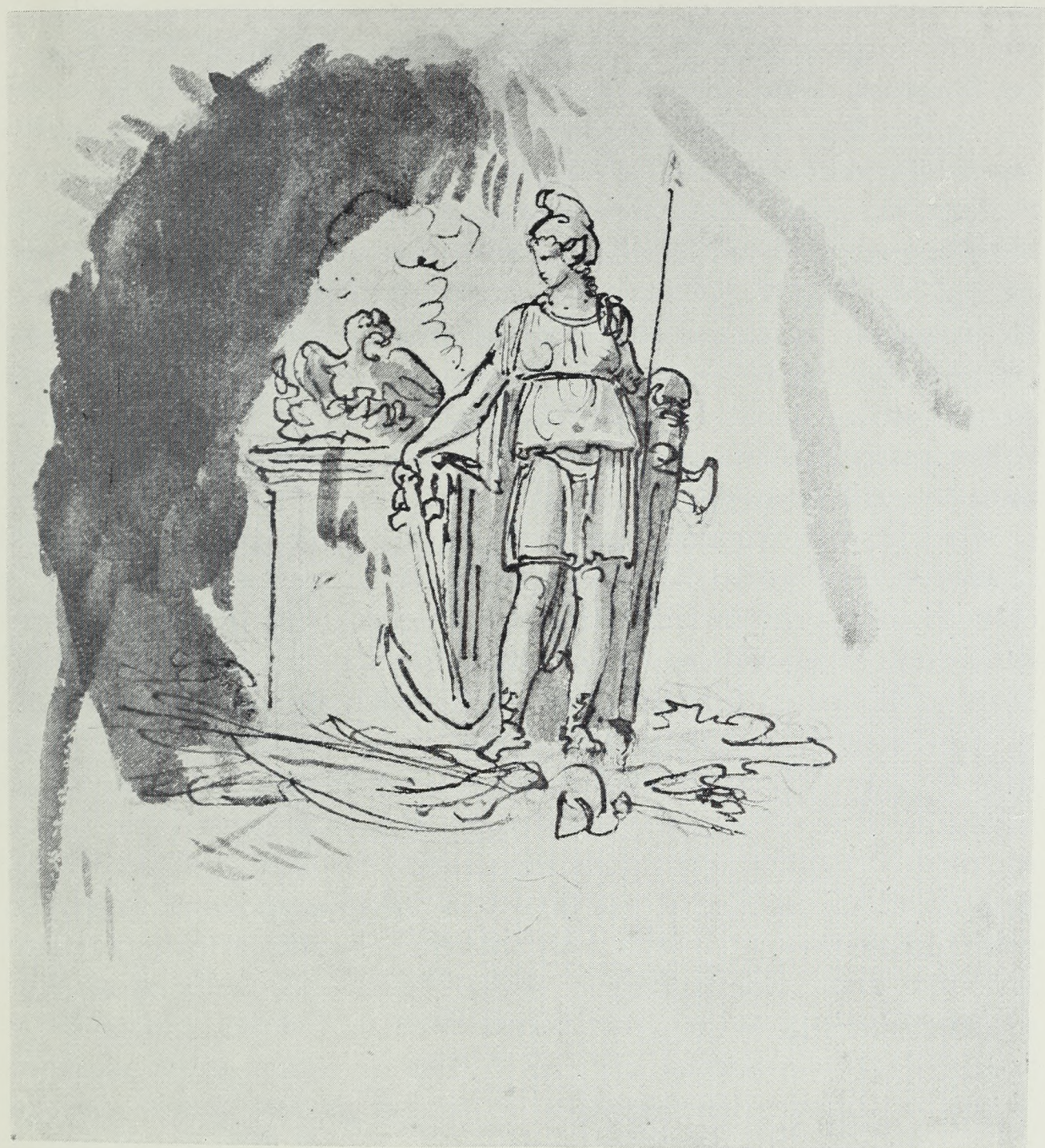
Ifølge Thiele¹⁸ kom der herefter ikke mere ud af Sagen. Thorvaldsens Korrespondance med Schubart er imidlertid netop for disse Aars Vedkommende ufuldstændig bevaret.¹⁹ Det er derfor muligt, omend ikke efter det foreliggende Materiale sandsynligt, at Thorvaldsen og Schubart har fortsat Drøftelserne denne Sag vedrørende.

Under alle Omstændigheder blev Monumentet ikke udført af Thorvaldsen; aabenbart har man ogsaa i dette Tilfælde vidst at skaffe sig det ekstra billigt. Ifølge Glenn Brown²⁰ blev det modelleret og hugget i Marmor i Italien af »Giov. L. Charles Micali«. Det opstilledes i Washington 1808.

* * *

Blandt Thorvaldsens Tegninger findes to, der i Thieles Fortegnelse²¹ er opført som Nr. 6 »Friheden. Monum: for Nordamerika 1805« og Nr. 6 a »Friheden. En lignende Composition, omhyggeligt udført med Tusk.«²² De to Tegninger²³ fremstiller samme Motiv. En staaende Kvinde, der med højre Haand støtter et Anker, med venstre et Bundt Fasces; lænet mod hendes venstre Arm staar en Lanse. Til venstre et Alter, hvorpaa en Fugl, der rejser sig af et Baal. Ved hendes Fødder forskellige Krigstrofæer. Den ene Tegning (Thieles Fortegnelse Nr. 6 a) i Tusch og Pen med Sepialavering er afgjort ikke af Thorvaldsen, alle stilistiske Kriterier taler derimod. Den anden (Thieles Fortegnelse Nr. 6) i Bly, Pen og Sepia er identisk med den, der af Thiele²⁴ omtales som det eneste »artistiske Spor«, Frihedsstatuen har efterladt sig i Thorvaldsens Oeuvre.

Denne Tegning adskiller sig i Stil fra den første. Over en løs Blyantskitse er Kompositionen udført med Pen og Sepia i en kraftig og smidig Streg, som den kendes fra andre af Thorvaldsens Tegninger. Med Sepialavering er markeret en malerisk Virkning, som yderligere fremhæves ved Papirets let grønne Tone. Tegningen er aabenbart udført paa Grundlag af den førstnævnte, hvis Ufuldkommenheder stilles skarpt i Relief ved Sammenligning med Thorvaldsens Tegning. Kunstneren har korrigeret sit Forbilledes Dragt, Proportioner og Attributernes Form, og han har bibragt Tegningen plastiske Kvaliteter ved at stramme Figurens Holdning og skabe Rumlighed i Kompositionen. Det Virvar af Skjolde, Spyd, Sværd, Brynjer, Hjælme etc., der paa den første Tegning hober sig op omkring Figuren, er af Thorvaldsen reduceret til en svag malerisk Antydning. Tegningen er kvadreret, vel til Overførelse i en større Karton. Bagpaa er bl. a. et meget løst Blyantrids, Antydning af en arkitektonisk Opbygning, en Art Triumfbue. Maaske gælder det Opstillingen af Figuren.

Thorvaldsen: Udkast til Monument, muligvis for Sejren ved Tripolis. Pen og Tusch.
Thorvaldsens Museum.

Denne indtagende og yndefulde Tegning skulde altsaa ifølge Thiele være et Forarbejde til Frihedsstatuen. Men der er adskilligt, som vækker Tvivl om denne Identifikations Rigtighed. Vi har kun Thieles Ord for, at den har noget at gøre med den omhandlede Statue. Den røber ingen Lighed hverken med det af Latrobe opstillede Program eller med Statuen, som den virkelig kom til at se ud. Thiele taler om Statuen som »et Monument for de Nordamerikanske Stater«. Allerede dette tyder paa, at han ikke ret var klar over, hvilket Arbejde det drejede sig om. Det fremgaar jo heller ikke saa tydeligt af det Kildemateriale, der stod til hans Raadighed — nemlig Thorvaldsens og Mazzeis Korrespondance. At han blander Marchettis omtalte Brev til Thorvaldsen ind i Sagen, forøger yderligere Mistanken om, at han ikke har sat sig meget ind i hele Historien.

De Ting ved Tegningen, som vel i første Række har faaet Thiele til at sætte den i Forbindelse med Frihedsstatuen: Frihedshuen, Fasces og eventuelt ogsaa den formentlige Føniks-Fugl er imidlertid hyppigt forekommende Elementer i den nordamerikanske Republiks Symbolik.²⁵ Man kunde fristes til at tænke sig Muligheden af, at det er et Udkast til Tripolis-Monumentet, vi har for os. Denne Formodning støttes paa flere Punkter. Tegningen har en udpræget krigerisk Karakter, der er endnu stærkere i Fortegningen, og som langt naturligere lader sig forene med Forestillingen om dette Monument. Føniks-Fuglen paa Alteret opfattes let som et Symbol paa Sejren; Krigstrofærerne og Ankeret genkalder i Erindringen de »Krigs og Sø Atributer«, der af Schubart foreslaas som Led i Kompositionen. Kvindefiguren maa efter denne Fortolkning fremstille det sejrende, frihedselskende Amerika; Fasces er Frihedens Retfærdighedssymbol; Fugl Føniks rummer maaske yderligere — symboliserende Udødeligheden og anbragt paa et Alter — en Allusion til Sejrens Ofre, de Faldne, der ogsaa skulde mindes ved Monumentet. Den anden Tegning maa da være sendt Thorvaldsen som et Forlæg. Den er i Forhold til det af Schubart antydede Program en Reduktion og en Abstraktion. Thorvaldsens Tegning er den kunstneriske Redaktion deraf. Mere end en Hypotese kan der dog naturligvis ikke blive Tale om.²⁶

Senere havde Thorvaldsen lejlighedsvis Kontakt med U. S. A. Han blev saaledes i August 1824 udnævnt til Æresmedlem af The American Academy of Fine Arts i New York. Men det faldt altsaa ikke i hans Lod at præsentere sig for Amerikanerne med et Par anselige Arbejder. De faa Breve, der meddeler om Forhandlingerne, giver endda ikke nogen klar Forestilling om Sagens Forløb. Denne Episode kan det dog

alligevel have sin Interesse at fremdrage og supplere med de fra amerikanske Arkiver hentede Oplysninger. Den er et Vidnesbyrd om den Anerkendelse, Thorvaldsen opnaaede hurtigt efter sit Gennembrud med Jason, og om hvorledes hans Venner og Klienter bestræbte sig for at udbrede hans Ry. Naar Mazzei, der tydelig nok var ganske ukendt med Kunstforholdene i Rom og i det hele uerfaren paa Kunstens Omraade, tog Thorvaldsen i Betragtning, skyldtes det aabenbart Tilskyndelse fra den russiske Gesandt Lyzackewicz. Han havde fungeret som Mellemmand mellem Thorvaldsen og Grevinde Worontzoff.²⁷ Mazzei stod i Forbindelse med Rusland og opsøgte Lyzackewicz i Rom, som det fremgaar af det første Brev til Thorvaldsen. Her oplyses endvidere, hvordan Lyzackewicz formidlede Kontakten med den danske Billedhugger. I det andet Tilfælde, Tripolis-Monumentet, er det den utrættelige Schubart, der er paa Færde.

Vi faar yderligere et morsomt Indblik i det unge U. S. A.'s kunstneriske Foretagender. Man havde Selvfølelse nok til at forlange det bedste; men paa den anden Side var Chancen for at slippe billigt for fristende til at lades ubenyttet. For begge de her omhandlede Monumenters Vedkommende har øjensynlig økonomiske Faktorer været afgørende for Sagens Udfald.

Harald Olsen.

NOTER

1. Jvf. Thiele: Thorvaldsen. II, Kbh. 1852, p. 15 f.; Oppermann: Thorvaldsen. II, Kbh. 1927, p. 54. Brevet findes paa det kgl. Bibliotek.
2. Filippo Mazzei (1730-1816), italiensk Læge. Opholdt sig i lang Tid i Smyrna, 1755-73 i London, kom i December 1773 til Virginia for at indføre Dyrkningen af italienske Sydfrugter. Han var en Ven af Jefferson, korresponderede med ham efter at være vendt tilbage til Italien og fungerede som en Art Agent for ham. Plejede endvidere Forbindelse med Kongen af Polen og Kejseren af Rusland. — Jvf. Charles E. Fairman: Art and Artists of the Capitol of The United States of America. Washington 1927, p. 2, Noten.
3. Charles E. Fairman, op. cit., p. 5.
4. Giovanni Andrei, f. i Carrara 1757. Giuseppe Franzoni, f. 1778 i Carrara, d. 1814 i Washington, Elev af sin Svoger G. Andrei, arbejdede sammen med ham i Florens (Sta. M. Novella), jvf. Thieme-Becker: Allgemeines Lexikon der bildenden Künstler.
5. Memorie della Vita e delle Peregrinazioni del Fiorentino Filippo Mazzei, II, Lugano 1846, p. 179 ff. — Findes ikke paa de offentlige Biblioteker i København. Kendskabet til dette Værk skyldes en Udskift, der velvilligst er overladt Thorvaldsens Museum af Hr. Turistfører Walther S. Clasen.
6. Brevet, der som de øvrige Breve fra Mazzei til Thorvaldsen er paa Italiensk og her meddeles i Oversættelse, findes i Thorvaldsens Museums Brevarkiv.
7. Formentlig Maleren Pietro Benvenuti (1769-1844).
8. og 9. Thorvaldsens Museums Brevarkiv.
10. Thiele, op. cit. II, p. 49.
11. Pietro Marchetti, Billedhugger i Carrara, Onkel til Pietro Tenerani, Leverandør af Marmor til Thorvaldsen.

12. Fairman, op. cit., pp. 7, 11, 12. — Jvf. Thiele, op. cit. II, p. 49.
13. Fairman, op. cit., p. 22. — Glenn Brown: History of the United States Capitol I, Washington 1900, p. 11.
14. Thiele, op. cit., II, p. 52 ff. — Thorvaldsens Museums Brevarkiv.
15. Thomas Hall, engelsk Præst i Livorno, Amerikaner af Fødsel, Mønt- og Malerisamler. Jvf. Øjvind Andreasen: Breve til Baron Hermann Schubart, Personahistorisk Tidsskrift 1943, p. 109, 112, 114.
16. Koncept i Thorvaldsens Museums Brevarkiv. — Jvf. Thiele, op. cit., II, p. 60.
17. Henrik Vilhelm Lundbye, Chargé d'affaires i Tunis.
18. Thiele, op. cit., II, p. 53 f.
19. Ø. Andreasen, op. cit., p. 1-2.
20. Glenn Brown, op. cit., II, Washington 1903, p. 183.
21. Fortegnelse over Haandtegninger og Udkast til Thorvaldsens Compositioner, forefundne mellem hans efterladte Papirer.
22. Dette er en Tilføjelse, gjort af L. Müller. Thiele har formentlig — og med Rette — henlagt denne Tegning blandt Tegninger af andre Kunstnere, hvorfra den senere er fundet frem og optaget blandt Thorvaldsens Tegninger.
23. Thorvaldsens Tegninger, Kasse A 1.
24. Thiele, op. cit., II, p. 49.
25. Jfr. f. Eks. Latrobes Projekt til House of Representatives, hvor Frihedsstatuen er skitseret (Glenn Brown, op. cit., I, p. 42). Fasces findes anvendt som dekorativt Motiv rundt om i *the Capitol*.
26. Blandt Thorvaldsens Tegninger findes seks (Kasse A I), der er Udkast til en Fremstilling af Freden. En staaende vinget Kvindeskikkelse holder paa venstre Arm Pluto-Barnet med Overflødighedshorn; i hendes højre Haand en Fakkelt, hvormed hun antænder en Dyng Vaaben, der ligger ved hendes Fødder. Der er øjensynlig Tale om Udkast til et Relief, saa det maa anses for udelukket, at Tegningerne har Forbindelse med Monumentet til U. S. A.
27. Jvf. Breve u. D. (1804) og af 12/1 1806 fra Grevinde Irene Worontzoff i Thorvaldsens Museums Brevarkiv.